

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 343.915(477)

В. М. БАБАКІН,

кандидат юридичних наук, доцент,

докторант Харківського національного університету внутрішніх справ

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПРАВАЗАСТОСОВНОЇ ПРАКТИКИ ПРОТИДІЇ МОЛОДІЖНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ

Проаналізовано наукові дослідження і правозастосовну практику останніх років щодо протидії молодіжній злочинності, виявлено наявні проблеми, надано пропозиції з удосконалення цього напрямку діяльності.

Ключові слова: оперативні підрозділи, неповнолітні, молодь, протидія, кримінальне правопорушення, засоби оперативно-розшукової діяльності, профілактика, запобігання, наукова позиція.

Babakin, V.M. (2015), "Modern tendencies in research papers and law enforcement practice in combating youth crime" ["Suchasni tendentsii naukovykh doslidzhen i pravozastosovnoi praktyky protydii molodizhnii zlochynnosti"], *Pravo i Bezpeka*, No. 2, pp. 86–92.

Постановка проблеми. Протидія злочинності є однією з необхідних умов реформування українського суспільства. За роки незалежності в Україні прийнято велику кількість законів, указів, концепцій, програм, інших нормативно-правових актів, спрямованих на протидію злочинності, а також на реформування правоохоронних і судових органів. Проте названі заходи не дали помітних позитивних змін. За останні роки погіршився соціально-економічний стан в Україні, що зумовило різке зростання кримінальних правопорушень, особливо серед неповнолітніх та молоді. Перед державою, а саме правоохоронними органами, наразі гострим є питання щодо протидії загрозливим тенденціям криміналізації суспільства, в процес якої втягуються неповнолітні та молодь, а також розроблення ефективних та дієвих заходів щодо її подолання.

Стан дослідження. Досліджуючи стан наукової розробленості питань протидії молодіжній злочинності, слід звернутися до наукових праць останніх років. Фрагментарно та окремі питання цієї проблематики досліджували такі вчені, як К. В. Антонов, О. М. Бандурка, М. П. Водько, О. О. Горішний, О. Ф. Долженков, С. Ф. Денисов, Т. С. Жукова, В. П. Захаров, О. В. Кириченко, О. О. Подобний, В. Л. Ортинський, М. А. Погорельський, Є. Ю. Пліско, В. Д. Пчолкін, О. А. Шевченко, О. П. Снігерьев, В. Є. Тарасенко, В. В. Шендрік, О. О. Юхно, Н. В. Яницька та інші. Водночас теоретичні, правові та організаційно-тактичні аспекти оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ щодо

протидії молодіжній злочинності засобами оперативно-розшукової діяльності комплексно, зокрема після прийняття чинного КПК України, не досліджувались.

Метою статті є аналіз сучасних тенденцій наукових досліджень і правозастосовної практики діяльності оперативних підрозділів ОВС щодо протидії молодіжній злочинності та напрацювання пропозицій з удосконалення цього напрямку діяльності.

Виклад основного матеріалу. Оперативно-розшукова діяльність, за визначенням О. М. Бандурки, О. В. Горбачова, О. О. Юхна та інших учених, є видом діяльності, що здійснюється гласно і негласно оперативними підрозділами державних органів, уповноважених законом, у межах їх повноважень за допомогою проведення комплексу оперативно-розшукових заходів з метою захисту життя, здоров'я, прав і свобод людини та громадянина, власності, забезпечення безпеки суспільства і держави від злочинних посягань та відшкодування завданої шкоди. Така діяльність має свій генезис і теоретичне обґрунтування, базові положення, які були закладені в процесі історичного розвитку сучасної держави і права України. З метою наукового осмислення протидії злочинності оперативними підрозділами органів внутрішніх справ доцільно дослідити стан її наукової розробки.

Ще Р. С. Белкін доречно зазначав, що розшукова діяльність супроводжує правосуддя протягом всієї історії. Саме в її функції входить розкриття злочинів, установлення і розшук

винних осіб, які підлягали потім передачі до органів державної влади [1]. Становлення оперативно-розшукової діяльності було обумовлене соціальною необхідністю протидії злочинності й теоретичним визнанням необхідності наявності такої науки та оперативно-розшукових органів. Але цей історичний процес проходив з великими складнощами. Перші роботи радянських юристів, що були присвячені проблемам протидії (боротьбі) злочинам силами і засобами оперативних підрозділів, з'явилися у 20-ті роки минулого століття. Представники Радянської влади розуміли, що робота кримінально-пошукових органів має будуватися насамперед у напрямі запобігання злочинам [2, с. 163]. Один з дослідників тих часів зазначав, що в основу боротьби карного розшуку зі злочинністю «повинні бути покладені, головним чином, заходи не розкриття вчиненого злочину, а запобігання злочину, що ще тільки готується, з таким розрахунком, щоб злочинець-рецидивіст був поставлений в умови, що перешкоджають вчиненню задуманого і готуванню злочину» [3, с. 44]. Така діяльність за своїм характером є одночасно двосторонньою: по-перше, вона активна, що полягає у вилученні злочинного елемента із суспільного середовища та переміщенні його до виховного закладу, а по-друге, вона превентивна, оскільки підпорядкована завданню охорони суспільства в цілому та окремих його членів від злочинних посягань. Тому в структурі карного розшуку вбачали два напрями діяльності, що переслідують кожний свою мету. Перший напрям повинен був вести гласний розшук щодо виявлених злочинів, а другий напрям – це таємна частина, що попереджає злочини, що готуються, шляхом проведення негласного нагляду [4, с. 26]. У подальшому суттєвий вплив на становлення системи вітчизняної оперативно-розшукової протидії злочинам органами внутрішніх справ мали роботи німецьких криміналістів. Зокрема, у 1925 році в Москві було видано «Практичне керівництво для працівників карного розшуку», підготовлене В. Штибером і Г. Шнейкертом, у якому автори аргументовано виклали основи поліцейської діяльності щодо протидії і запобігання злочинам. Чинниками успішної протидії злочинам вони вважали ефективну організацію агентурної діяльності і служби зовнішнього спостереження, спеціалізацію поліцейських чиновників, створення бази криміналістичних обліків, обов'язкову наявність в осіб, які займаються кримінально-поліцейською роботою, юридичної освіти тощо. Стратегічне значення для подальшої ефективної організації

протидії злочинності і попереджувальної діяльності оперативних підрозділів мала також наукова праця «Попередження злочинів. Організація і постановка» німецького криміналіста Вільяма Гая, який надавав великого значення ефективній організації і постановці планомірного спостереження за злочинцями. Він зазначав, що саме питання про спостереження за злочинцями, як найважливіший за своїм значенням попереджувальний захід, відкриває велике і благодатне поле діяльності. Вказані роботи суттєво вплинули на подальше вдосконалення цього напрямку оперативно-розшукової діяльності.

Значне підвищення уваги до проблеми боротьби (сьогодні протидії) і попередження злочинності у Радянському Союзі виникло у другій половині ХХ століття. Партократичні та міфічні завдання щодо цілковитої «перемоги» над злочинністю, що називалось «боротьбою», превальювали над фактичним станом криміногенної обстановки в тоталітарній державі і відображалися у керівних партійних документах і директивах. Такі завдання ставилися і перед правоохоронними органами, зокрема перед оперативними підрозділами. Наукові аспекти протидії злочинності й участі в ній оперативних підрозділів практично не досліджувалися, зокрема в теорії оперативно-розшукової діяльності до 70–80-х років минулого століття.

Одним із перших, хто творчо розвинув думку існування оперативно-розшукової профілактики як однієї з форм протидії злочинам, був А. Г. Лекарь, який у монографічному дослідженні щодо профілактики злочинів розкрив методологічні засади здійснення профілактики злочинів та розробив систему організаційних і тактичних заходів щодо виявлення та усунення причин і умов, які сприяють вчиненню злочинів [5]. У вітчизняній правовій науці всупереч тоталітарній теорії «боротьби» зі злочинністю першу спробу фундаментального дослідження проблем оперативно-розшукової профілактики як однієї з форм протидії злочинності здійснив І. П. Козаченко на початку 90-х років минулого століття. На його думку, оперативно-розшукова профілактика є самостійною формою ОРД, а саме цілісною системою оперативного контролю і профілактичного впливу відносно осіб, криміногенної обстановки (ситуації) та інших антисуспільних явищ, а також запобігання задуманим злочинам і тим, що готуються, з використанням оперативно-розшукових сил, засобів і методів. При цьому оперативно-розшукова протидія покладається на суб'єктів, які цілеспрямовано здійснюють профілактику злочинів і мають можливість вибрати лінію

поведінки, маючи у своєму розпорядженні спеціальні сили, заходи, засоби і методи профілактичного впливу. При цьому законодавством, зазначав він, оперативно-розшукова діяльність уперше визнається державно-правовою формою боротьби (на сучасній мові протидії) зі злочинністю [6, с. 28–29]. Отже, незважаючи на імперську політику колишнього СРСР з приводу головного завдання правоохоронних органів щодо «боротьби зі злочинністю», а не «протидії», автор у повному обсязі відстояв свою наукову позицію. У подальшому аналогічну думку розвинув і підтвердив Я. Ю. Кондратьєв, який у монографії «Теоретичні, правові та оперативно-тактичні засади запобігання злочинам оперативними підрозділами кримінальної міліції» зазначив, що у широкому розумінні запобігання злочинам – це комплексне використання оперативно-розшукових сил і засобів, а у вузькому розумінні – це чітко врегульована законом та підзаконними актами діяльність оперативних підрозділів у протидії кримінальній активності щодо конкретних кримінальних осіб. Він також звертав увагу на те, що запобігання злочину є похідним від об'єкта і предмета впливу і не дублює кримінологічне розуміння цього феномена, а включає якості та властивості відповідно до специфіки предмета оперативно-розшукової діяльності [7, с. 9], що ми підтримуємо. На нашу думку, й цьому автору як державному службовцю на той період було складно виборювати свою наукову точку зору.

Позиції вказаних вчених у подальшому розвинув Д. Й. Никифорчук, який зазначав, що оперативно-розшукова протидія і профілактика злочинів є врегульована нормативно-правовими актами діяльність оперативних підрозділів з проведення систематичного контролю за оперативною ситуацією з метою усунення причин та запобігання виникненню умов, що сприяють їх вчиненню, а також виявлення осіб, від яких слід очікувати вчинення правопорушень, та здійснення на них профілактичного впливу з метою запобігання вчиненню задуманих злочинів або тих, які готуються [8, с. 177], що, на нашу думку, фактично пояснювало систему форм і методів саме у протидії злочинам. У цій дискусії активну участь взяли І. І. Іванов та інші вчені, які зазначали, що така діяльність має низку самостійних елементів, до яких вони віднесли: вивчення за допомогою засобів і методів оперативно-розшукової діяльності контингенту осіб, які перебувають під оперативно-профілактичним спостереженням; документування фактів і обставин дій цих осіб, що забезпечує успіх індивідуально-профілактичних

заходів; ініціативне здійснення пошукових заходів для виявлення ознак підготовки злочинів, злочинних намірів або злочинної діяльності осіб, які перебувають під оперативно-профілактичним спостереженням, їх причетності до злочинів, що залишилися нерозкритими; реалізацію отриманих матеріалів у кримінальному провадженні, що гарантує конспірацію негласних джерел інформації [9, с. 573].

На нашу думку, з цими визначеннями оперативно-розшукової протидії та запобігання і з аргументами дослідників можна було б погодитись на користь їх дієвості та ефективності. Однак дані про стан, рівень, структуру і динаміку зростання злочинних проявів в Україні на сьогодні свідчать про те, що теоретичні й прикладні аспекти визначення сутності оперативно-розшукової протидії потребують свого вдосконалення. У 1992 році прийняття закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», стало великим кроком у розвитку заходів протидії злочинності силами, засобами та методами оперативно-розшукової діяльності.

У теорії існує напрям, який засвідчує про такі головні форми і методи протидії злочинності, як індивідуальна профілактика, ознак вона стосується не тільки діяльності оперативних підрозділів, але й інших служб та підрозділів, що функціонують в системі ОВС України. Основою ухвалення рішення про індивідуальний профілактичний вплив є наявність в органі оперативно-розшукового підрозділу відомостей про злочини, що замишляють або готують [10]. Аналогічну думку підтримує й С. С. Овчинський [11, с. 52]. Розробляючи стратегію і тактику протидії злочинності, О. Г. Кальман наголошував на тому, що величезне значення для реалізації політики держави щодо визначення стратегії і тактики протидії злочинності взагалі та окремим її видам зокрема має оптимізація моделювання правоохоронної системи в ракурсі діяльності із запобігання злочинам. Проте багато залежить й від вирішення невідкладних тактичних питань кримінологічної політики. Серед них він виділяв проблему координації зусиль правоохоронних та контролюючих органів між собою, а також державних і громадських організацій у протидії руйнівним криміногенним процесам. На його думку, головне завдання полягає в тому, щоб на базі вітчизняного та зарубіжного досвіду сконструювати модель взаємодії спеціальних правоохоронних органів, державних контролюючих органів та громадських організацій, яка б мала реальні можливості для реалізації завдань протидії злочинності. Він наголошував, що на порядку

денному стоїть невідкладне завдання створення не антикорупційного відомства, а спеціального державного органу без правоохоронних функцій, який вирішував би виключно сукупність проблем протидії і, як її елемента, – запобігання злочинності та корупції [12], що ми підтримуємо.

Практика правозастосовної діяльності і дані статистики свідчать про те, що теоретичні, організаційно-правові і тактичні засади оперативно-розшукової протидії і запобігання злочинам не відповідають реаліям сьогодення. Сутність нового підходу до протидії злочинам оперативно-розшуковими засобами вважаємо, у постійному моніторингу і накопиченні та аналізі оперативної й іншої інформації, що дасть можливість прогнозувати і контролювати злочини вже на стадії підготовки. Це дозволяє перехопити ініціативу і встановити реальний контроль над злочинністю, налагодити процес припинення кримінальних правопорушень не тільки на території оперативного обслуговування, але й в інших регіонах країни. Постійне втягнення ОВС України в політичне протистояння, низьке фінансування і матеріально-технічне забезпечення ОВС, зокрема оперативних підрозділів, ставить перед вітчизняною наукою і практикою завдання щодо вдосконалення наукового обґрунтування процесу протидії злочинності, зокрема молодіжній. Платники податків не можуть зрозуміти, чому значна кількість резонансних кримінальних правопорушень, зокрема тяжких і особливо тяжких злочинів, так і залишається нерозкритими, незважаючи на те, що існують органи державної влади, на які Конституцією і законами України покладено здійснення протидії таким явищам, стратегічним завданням яких є виявлення і припинення їх.

У процесі забезпечення протидії, зокрема молодіжній злочинності, слід враховувати, що у певній категорії нестійких осіб цілком може включитися механізм індивідуального злочинного поведіння, оскільки в них є підстави думати, що злочини, які замишляються або вчиняються ними, не будуть взагалі ніколи розкриті. У дослідженнях вказаних та інших учених доречно зазначається, що протидія та профілактика ґрунтуються на застосуванні правових засобів та оперативно-розшукового (негласного) контролю за кримінально небезпечними категоріями осіб, серед яких велике занепокоєння викликає молодіжне середовище. Отже, завдання, система, сучасне інформаційно-аналітичне забезпечення, методика протидії з боку ОВС України мають бути найтісніше пов'язані з інтересами виявлення і припинення

кримінальних правопорушень. В основу концепції протидії молодіжній злочинності і виховання молоді має бути покладена певна ідея законодавства у державі – неминучості покарання за вчинений злочин. А найважливішим її елементом повинно стати встановлення контролю за способом життя правопорушників, своєчасне виявлення та розкриття злочинів [13].

Таким чином, проблема нового осмислення системи протидії оперативно-розшуковими засобами кримінальним правопорушенням не перестає бути актуальною і сьогодні. Це утворення має потребу в коректуванні, адже його сучасне розуміння не розкриває змісту розглянутого виду напряду діяльності і не завжди достатньо повно визначає тактично виправдані засоби вирішення таких завдань. У багатьох правових джерелах оперативно-розшукова протидія і попередження злочинів прив'язується до використання лише спеціальних засобів і методів оперативно-розшукової діяльності, а значні та не використані або недостатньо використані можливості упускаються при цьому. Д. В. Рівман у діяльності оперативних підрозділів виділяв ряд напрямів, що вирішують завдання, які мають безпосереднє відношення до протидії злочинам частині реалізації ідеї про неминучість покарання за вчинений злочин, а саме: удосконалення організації і тактики загальної, індивідуальної та невідкладної профілактики злочинів, що замишляються, готуються, а також запобігання злочинам на стадії замаху; вдосконалення організації і тактики розкриття злочинів на всіх етапах цього процесу; вдосконалення організації і тактики розшуку осіб, які переходять від кримінальної відповідальності або відбуття покарання, безвісти зникли; поліпшення інформаційного забезпечення оперативно-розшукової діяльності; використання спеціальних технічних засобів, особливо при документуванні злочинних дій; забезпечення дізнання і слідства даними доказового значення, оперативне супроводження розслідування злочинів; організація віктимологічної профілактики оперативно-розшуковими методами; забезпечення можливості відшкодування матеріальних збитків, спричинених злочинами, зокрема оперативно-розшуковими заходами [14, с. 12–13], що ми підтримуємо.

Виявлення, попередження і припинення злочинів, визначені в законі як самостійні завдання оперативно-розшукової діяльності, на нашу думку, об'єднуються в цілому у протидію. Практика правозастосовної діяльності підтверджує наші висновки про те, що результати оперативно-розшукової протидії злочинам ОВС у першу чергу залежать від ефективності

стану діяльності оперативних підрозділів щодо викриття та припинення кримінальних правопорушень. Такі підходи будуть сприяти підвищенню іміджу довіри населення до ОВС. Це превентивно сприятиме попередженню кримінально активних осіб молодого віку, а громадяни з більшою довірою звертатимуться до міліції (поліції) МВС України. У цьому, на нашу думку, й полягає фундаментальний потенціал оптимізації оперативно-розшукової протидії молодіжній злочинності.

Така правоохоронна діяльність, як оперативно-розшукова протидія молодіжній злочинності супроводжує правосуддя на всіх етапах його становлення і розвитку. У науці за останній час висловлена думка, зокрема О. М. Бандуркою, О. М. Литвиновим, про те, що доцільно вживати термін «протидія» стосовно злочинності, оскільки «боротьба» не відображає суті розглядуваної діяльності. Однак у дискусії щодо визначення цього поняття доречно навести як приклад третій закон Ньютона щодо «дії та протидії», як один із основних законів механіки, згідно з яким дії двох матеріальних тіл «одне на одне» рівні за величиною і протилежні за напрямом. У контексті подальшого розвитку теорії «протидії» слід назвати діяльність (за своєю суттю та змістом) державних органів, суспільства та окремих громадян, яка і буде протилежною за спрямуванням діяльності осіб, які вчиняють злочини. Разом із тим очевидно, що використання терміна «протидія злочинності», а не «боротьба зі злочинністю» дозволяє більш повно відобразити всю сукупність діяльності держави, суспільства та громадян щодо недопущення злочинних посягань. Останнім часом цей термін активно використовується не лише в науці, а й у законотворчій діяльності [15, с. 173].

Як свідчать дослідження останніх років, питанням протидії злочинності, її попередження приділялась певна увага. Крім того, в дослідженні О. О. Юхна щодо концептуальних засад оперативно-розшукового запобігання злочинам ОВС України у сучасних умовах (2012 р.) як елемента протидії злочинності зазначається, що оперативно-розшукове запобігання злочинам — це система оперативно-розшукових, розвідувально-пошукових і адміністративно-службових дій, здійснюваних гласно і негласно працівниками оперативно-розшукових підрозділів органів внутрішніх справ за допомогою виявлення і запобігання злочинам, що замишляють або готують, виявлення, припинення і розкриття злочинів на стадії замаху і вчинених злочинів, установлення і викриття оперативно-розшуковими засобами осіб, які їх готують, вчиняють

або вчинили [16], що ми підтримуємо. У свою чергу, в дослідженні В. В. Шендрика на предмет попередження злочинів в оперативно-розшуковій діяльності ученим наголошено про спрямування оперативно-розшукових та інших заходів на ліквідацію причин і умов вчинення злочинів, їх недопущення, а також припинення злочинної діяльності на стадії приготування та замаху [17], що, на нашу думку, стосується й будь-яких напрямів, зокрема протидії молодіжній злочинності.

Висновки. Сутність оперативно-розшукової протидії полягає у вжитті суб'єктами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, системи заходів, що спрямовані на усунення негативних явищ та процесів, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, а також недопущення їх учинення на різних стадіях злочинної поведінки, особливо серед неповнолітніх та молоді. Для ефективної діяльності оперативних підрозділів ОВС щодо протидії молодіжній злочинності необхідно також удосконалити правове регулювання такої діяльності. Потребують перегляду насамперед форми та методи попереджувальної діяльності у молодіжному середовищі, а також питання внутрішньої та зовнішньої взаємодії і координації оперативних та інших підрозділів ОВС України у цій сфері. Протидія правопорушенням серед молоді повинна постійно супроводжуватися вжиттям заходів з усунення причин та умов, що сприяли їх вчиненню, а також визначенням цього напрямку діяльності не тільки в нормативних актах системи ОВС і Генеральної прокуратури України, але і в чинному законодавстві, зокрема поновленням такої діяльності у КПК України 2012 року. Сьогодні виникає проблема, пов'язана з теоретичністю і практичністю даної теми, оскільки на практиці відсутні окремі оперативні підрозділи, які б займалися виключно молодіжною злочинністю, відсутні державні та регіональні програми з подолання молодіжної злочинності, що втілювалися б у життя. Виникає необхідність розроблення та втілення у правозастосовну діяльність ефективних заходів щодо попереджувального впливу на злочинність, зокрема молодіжну. На сучасному етапі, коли криміногенна частина молоді має у своєму арсеналі новітні технічні засоби, без фундаментальних знань протидіяти злочинності неможливо. За результатами порушеної проблеми нами вироблено проект Концепції протидії молодіжній злочинності, який сприятиме підвищенню ефективності діяльності державних правоохоронних органів, громадськості з цих питань.

Утім, порушені питання не є остаточними і вого вивчення. потребують окремого дослідження або науко-

Список використаних джерел

1. Белкин Р. С. Курс криминалистики : в 3 т. Т. 1. Общая теория криминалистики / Р. С. Белкин. – М. : Юрист, 1997. – 408 с.
2. Кравченко Ю. Ф. Міліція України / Ю. Ф. Кравченко. – Київ : Генеза, 1999. – 432 с.
3. Иванов Л. О. Пути и судьбы отечественной криминологии / Л. О. Иванов, Л. В. Ильина. – М. : Наука, 1991. – 208 с.
4. Якимов И. Н. Криминалистика. Уголовная тактика / И. Н. Якимов. – М. : Изд-во НКЮ СССР, 1929. – 312 с.
5. Лекарь А. Г. Профилактика преступлений / А. Г. Лекарь. – М. : Юрид. лит., 1972. – 104 с.
6. Козаченко И. П. Оперативно-розыскная профилактика / И. П. Козаченко. – Киев : КВШ МВД СССР, 1991. – 102 с.
7. Кондратьев Я. Ю. Теоретичні, правові та оперативно-тактичні засади запобігання злочинам оперативними підрозділами кримінальної міліції : монографія / Я. Ю. Кондратьев. – Київ : Нац. акад. внутр. справ України, 2004. – 444 с.
8. Оперативно-розысковая діяльність : навч. посіб. / Є. М. Моїсєєв, О. М. Джу́жа, Д. Й. Никифорчук та ін. ; за ред. О. М. Джу́жи. – Київ : Правова єдність, 2009. – 310 с.
9. Оперативно-розыскная деятельность : учебник / под ред. К. К. Горяинова, В. С. Овчинского, А. Ю. Шумилова. – М. : Инфра-М, 2001. – 794 с.
10. Зорин В. В. Место и роль аналитической поисковой работы в оперативно-розыском процессе / В. В. Зорин, Ю. Ф. Кваша, К. В. Сурков: Законность, оперативно-розыскная деятельность и уголовный процесс. Ч. 1 : материалы междунар. науч.-практ. конф., 9–10 апр. 1998 г. / МВД России, С.-Петерб. акад. ; Всерос. НИИ. – СПб., 1998. – С. 417–423.
11. Овчинский С. С. Оперативно-розыскная информация / под ред. А. С. Овчинского и В. С. Овчинского. – М. : Инфра-М, 2000. – 367 с.
12. Кальман О. Г. Що протиставити злочинності / О. Кальман // Дзеркало тижня. – 2009. – 7–13 берез. – № 8 (736).
13. Портнов И. П. Профилактика преступлений в милицейской практике / И. П. Портнов // Государство и право. – 1995. – № 10. – С. 112–119.
14. Ривман Д. В. Сущность, задачи и принципы оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел : лекция / Д. В. Ривман. – СПб. : [С.-Петерб. ун-т внутр. дел МВД России], 1999. – 32 с.
15. Бандурка О. М. Система протидії злочинності: поняття та сутність / Олександр Маркович Бандурка, Олексій Миколайович Литвинов/ Вісник Кримінологічної асоціації України. – 2015. – № 2 (10). – С. 168–177.
16. Южно О. О. Теорія та практика оперативно-розыскового запобігання злочинам органами внутрішніх справ : монографія / О. О. Южно ; Одес. держ. ун-т внутр. справ. – Одеса : Інтерпринт, 2010. – 367 с.
17. Шендрик В. В. Предмет попередження злочинів в оперативно-розысковій діяльності [Електронний ресурс] / В. В. Шендрик // Право і Безпека. – 2011. – № 3 (40). – С. 165–169. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pib_2011_3_39.pdf.

Надійшла до редколегії 24.07.2015

БАБАКИН В. Н. СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ И ПРАВОПРИМЕНИТЕЛЬНОЙ ПРАКТИКИ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ МОЛОДЕЖНОЙ ПРЕСТУПНОСТИ

Проанализированы научные исследования и правоприменительная практика последних лет относительно противодействия молодежной преступности, выявлено имеющиеся проблемы, даны предложения по усовершенствованию данного направления деятельности.

Ключевые слова: оперативные подразделения, несовершеннолетние, молодежь, противодействие, уголовное правонарушение, средства оперативно-розыскной деятельности, профилактика, предупреждение, научная позиция.

BAVAKIN V. M. MODERN TENDENCIES IN RESEARCH PAPERS AND LAW ENFORCEMENT PRACTICE IN COMBATING YOUTH CRIME

The modern tendencies of research papers and law enforcement practice on the state of combating youth crime are studied. Research and the search of the previous and recent years about existing problems of determining the concept of «combating» and «counteraction» of crime, in particular youth crime are analyzed. The points of view of scientists on this issue from the perspective of criminology, operative and search activities and other branches of law are considered. The comparative analysis aimed at elaboration of propositions and recommendations for improving the current legislation and methods in legal enforcement activity, in particular by the operative units of internal affairs agencies is realized. The analysis of the age criterion of minors and young people who are criminogenic persons is conducted; practice of previous and modern forms and methods of counteraction, particularly in the planning and implementation of operative and search activities

is analyzed. Among the established in the study forms and methods of operative units of internal affairs agencies the author has emphasized on the use of precautionary and preventive, particularly individual measures of impact.

The author points out that he has elaborated the draft of the Concept of combating youth crime aiming at creating a system for combating and preventing youth crime at the state and regional level, legal consolidation of its provisions, involvement of all levels of state authorities, law enforcement agencies, the public, mass media. This, in his opinion, will increase the efficiency of the activity and interaction with the pre-trial investigation units, other services and departments and the police of the system of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine.

Keywords: *operative units, minors, youth, counteraction, criminal offence, means of operative and search activities, prophylaxis, prevention, scientific position.*

УДК [343.6+343.122](470+571)

Н. Н. КЛЕМПАРСКИЙ,

доктор юридических наук,

профессор кафедры уголовного права и криминологии

факультета подготовки специалистов для подразделений следствия

Харьковского национального университета внутренних дел

УКЛОНЕНИЕ ПОТЕРПЕВШЕГО ОТ УСТАНОВЛЕНИЯ ХАРАКТЕРА И СТЕПЕНИ ТЯЖЕСТИ ВРЕДА ЗДОРОВЬЮ, ПРИЧИНЁННОГО ПРЕСТУПЛЕНИЕМ: УГОЛОВНО-ПРОЦЕССУАЛЬНЫЕ ПОСЛЕДСТВИЯ И УГОЛОВНО-ПРАВОВАЯ ОЦЕНКА (ОПЫТ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ)

Представлена авторская оценка уголовно-правовой и уголовно-процессуальной дееспособности жертвы преступления, связанного с причинением вреда здоровью. Установлено, что уклонение потерпевшего от экспертных исследований может препятствовать привлечению к уголовной ответственности лица, совершившего преступление, но в тоже время оно находится в рамках правового поля, поскольку не содержит состава преступления. Изложены предложения относительно совершенствования действующего законодательства и правоприменительной практики Российской Федерации.

Ключевые слова: *потерпевший, причинение вреда здоровью, реституция, судебно-медицинская экспертиза, отсутствие состава преступления.*

Klemparskiy, M.M. (2015), "Evasion of the victim from establishing the nature and degree of severity of the harm to health caused by a crime: criminal and procedural consequences and criminal and legal assessment (experience of Russian Federation)" ["Uklonenie poterpevshego ot ustanovlenija haraktera i stepeni tjazhesti vreda zdorov'ju, prichinjonnogo prestupleniem: ugovovno-processual'nye posledstviya i ugovovno-pravovaja ocenka (opyt Rossijskoj Federacii)"], *Pravo i Bezpeka*, No. 2, pp. 92–97.

Постановка проблемы. Известно, что преступлением вред может причиняться не просто общественным отношениям, но и конкретному лицу. При посягательствах на жизнь и здоровье, характер и степень причинённого вреда жертве прямо определяют результат уголовно-правовой квалификации – является ли это деяние преступлением, и если да, то какой статьёй Особенной части Уголовного кодекса предусмотрен его состав. При этом поведение самого пострадавшего от посягательства приобретает юридическое значение, поскольку при обнаружении в деянии признаков состава преступления он становится субъектом уголовно-процессуальных отношений.

Обращение к следственно-судебной практике позволило обнаружить проблему, которая находится в плоскости влияния поведения по-

страдавшего на принятие решения об отказе в возбуждении уголовного дела или прекращении начатого. Как удалось установить, потерпевший своим поведением, не выходящим за рамки допустимого законом, может определять латентизацию преступления и препятствовать установлению истины по делу. Это становится возможным в тех случаях, когда он, например, уклоняется от производства судебно-медицинского исследования или судебно-медицинской экспертизы по делам о преступлениях, связанных с причинением вреда здоровью различной степени тяжести. В результате вполне вероятным оказывается отказ от возбуждения уголовного дела или прекращение начатого.

Такие уголовно-процессуальные последствия поведения потерпевшего требуют, с одной